

NARODNI GOSPODAR

Glasiló Zadružné zveze v Ljubljani.

C. kr. poštné hranilnice šte. 64.846.

Telefon šte. 216.

Kr. ogrske hranilnice šte. 15.649.

Člani „Zadružné zveze“ dobivajo list brezplačno. — Cena listu za nečlane po štiri krome na leto, za pol leta dve kromi, za četrt leta eno kromo; za člane zvezinih zadrug po tri krome na leto. — Posamezna št. 20 vin.

zhaja 10. in 25. vsakega meseca. Sklep urejevanja 5. in 20. vsakega meseca. Rokopisi se ne vračajo. — Cene inseratom po 30 vinarjev od enostopne petit-vrste, za večkratno inseracijo po dogovoru.

Miloš Stibler:

Za preporod našega zadružništva.

(Dalje.)

a) Dr. Božič in „poenotenje zadružné organizacije“.

V navedenem dr. Božičevem spisu „Zadružno delo med vojno in po vojni“ najdemo poglavje „Poenotenje zadružné organizacije“, kjer pravi pisatelj dobesedno sledeče: „Zadružništvo je danes organizirano v zadružnih zvezah, ki so denarne centrale in marsikje tudi centrale za blagovni promet. Na jugu imamo več zadružnih zvez. Prvotno je obstajala Zadružna Zveza v Celju. Pozneje so se ustanovile druge zveze, ki so zopet same ustanovljale zadruge in se razširjale. Ni se ta razvojni proces vršil samo pri nas na jugu. Opažamo ga lahko v celi Avstriji, v Nemčiji, na Francoskem in Angleškem, sploh povsod, kjer se je zadružništvo razvijalo. Je to naravni pojav, katerega najdemo pri vsakem gospodarskem organiziranem delu. Ravno zaradi tega pa ne vidim v cepljenju, v pojavu raznih zvez na gotovem teritoriju nič kvarnega, dokler to cepljenje ne preide v preveliko drobljenje delujočih sil. Iz strokovnozadružnega pogleda je obstoj več zvez naravnost potreba. Kreditne zadruge Schultze-Delitzschevega sistema imajo nekoliko drugačen ustroj in drugačne namene kakor kreditne zadruge Rajfajzenovega sistema. Ako se ene in druge organizira v posebnih zvezah, ima to svoj posebni pomen in popolno upravičenost. Isto tako se mora vzeti kot upravičeno, ako se konzumne zadruge združujejo v centralnih konzumnih društvih. Isto velja glede stavbnih in stanovanjskih zadrug, ker imajo te zadruge svoje posebne interese. Pri nas na jugu se ločitev ni izvršila po zadružnostrokovnih načelih, ampak odcepljenje od enotne zveze je povzročila politika. Tudi to ni na jugu nič posebnega, ker se je isti pojav uveljavljal v ravno isti meri tudi drugod in se je v zadnjem času zopet pojavil na jugu. Nezdravo postane to cepljenje,

ako se združne organizacije medsebojno pobijajo in med seboj nelojalno tekmujejo. Mnogi žele, naj prinese vojna na jugu na polju združništva novo orijentacijo. Predlaga se, naj se vse zveze na jugu združijo v eno zvezo, ki naj kot mogočna organizacija pripomore gospodarskemu življenju do ozdravljenja, napredka, do uspešnega, velikopoteznega dela. To stremljenje ni novo. Že leta sem se je iskalo pota, ki naj dovedejo do enotnosti. Uspeh je bil do sedaj negativen. Nasprotno, cepljenje se je nadaljevalo. Danes moramo pritrđiti realistom, ki trđijo, da smo od združenja bolj oddaljeni kakor kedaj poprej. Je pa to nesreča? Po mojem mnenju ne. One enotnosti, kakor si jo predstavljajo idealisti, za trajno doseči itak ni mogoče. To so nam pokazala enaka stremljenja na Nemškem, kjer se trajnega združenja ni dalo doseči niti pri združnih zvezah istega sistema, akoravno tam politika niti ni imela tolikšne besede, kakor ponekod pri nas. Vse se pač ne da spraviti pod en klobuk. Nekaj pa se mi zdi dosegljivo. Namreč, da se združijo sorodne zveze in da se ustvari med združnimi zvezami na jugu sporazumljenje v vseh združništva se tikajočih splošnih zadevah. Slednje se lahko izvrši potom „prostega odbora,“ v katerega pošljejo zveze prostovoljno svoje zastopnike v to svrho, da se postopanje v vseh važnih združnih vprašanjih uredi po enotnih, za vse po odboru zastopane zveze obveznih načelih. Pri tem sledimo nemškim zvezam, ki so si ustvarile takozvani: „Freier Ausschuss.“ Iz tega prostega združenja, pri katerem obdrži vsaka zveza svojo popolno samostojnost in neodvisnost, se lahko sčasoma, ako bodo ustvarjeni vsi predpogoji in bodo razne obstoječe ali domišljene zapreke odstranjene, rodi enotna združna organizacija vsega združništva na jugu, ali pa se lahko izcimi ločitev po strokovnem načelu, tukaj zveza kmetijskih zadrug Rajfajzenovega sistema, tam zveza za zadruge mešanega in Schultze-Delitzschevega sistema ter za druge temu ustroju sorodne zadruge, tam zopet konzumna društva s kako mogočno osrednjo nakupovalno centralo.“

To so Božičeve lastne besede. Dasiravno je potrebno štediti s papirjem, vkljub temu sem moral Božičeva izvajanja navesti dobesedno. Ako bi podal le izvleček, bi se med pravimi zadrugarji brezdvomno našli ljudje, ki bi trđili, da ni mogoče, da bi mož, ki načeluje že skoraj deset let kot predsednik najstarejši slovenski združni organizaciji, govoril tako nezadržno in v stvarnem pogledu tako skozinskoz napačno. In vendar dobesedni citat dokazuje, da je to mogoče. Da Božič ni predsednik velike združne organizacije, bi sploh odgovora ne zaslužil na stvarno tako malovredna izvajanja. Z ozirom na njegovo dostojanstvo pa je treba nastopiti proti njegovim krivim naukom javno in odločno.

Božič zagovarja dosedanjo združno razvojno smer, ki vodi do ustanovitve in obstoja konkurenčnih združnih zvez, z utemeljevanjem, da se je ravno tak razvoj vršil „v celi Avstriji, Nemčiji, na Francoskem in Angleškem, sploh povsod, kjer se je združništvo razvijalo“. Božič govori s tem vedoma ali nevedoma neresnico. V Avstriji v nekmetijskem združništvu ne najdemo pri nobenem narodu takega konkurenčnega združnega razvoja, kakor ga imamo „na jugu“? — „na jugu“ piše Božič z občudovanja vredno doslednostjo mesto izraza „slovenski“

ali celo „jugoslovanski“. — V kmetijskem združništvu imamo enotne organizacije pri vseh narodnostih razun „na jugu“ in razun Čehov na Češkem. Nemci so nam svoj čas hoteli slediti na Koroškem, toda poskus je končal z žalostnim polumom. Razcepljenost na Češkem je istotako obžalovanja vredna, a se zanesljivo nikdar ne bo razvila do istih oblik, kakor smo jih imeli „na jugu“. Tudi na Moravskem sta dve češki zvezi, ali ena združuje rajfajznovke, druga ostale kmetijske zadrugе, V Nemčiji je v meščanskem in delavskem združništvu enotnost. Kmetijsko združništvo ima dve organizaciji, Rajfajzno in Haasovo (ofenbaško); toda cepitev ni povzročena vsled politike, temveč vsled različnosti v temeljnih združnih načelih. V Rajfajzнови organizaciji prevladujejo vsezkozi čista združna načela, duh bratstva, živa kupčijskemu življenju prilagodena ljubezen do bližnjega; v Haasovi organizaciji vedno bolj prevladuje čisti trgovski duh, pri čemer razna etična načela, ki tvorijo značilno podlago rajfajznovega združništva, le premnogokrat trpe. S tem nemškim primerom utemeljevati razcepljenost v združnem razvoju „na jugu“ je gorostasno početje, ki jasno kaže na veliko površnost v spoznavanju temeljnih združnih vprašanj. — Na Angleškem se je kmetijsko združništvo začelo gojiti še le zadnja leta; organizira se enotno. Ogromno angleško konzumno združništvo se je začelo gojiti še le zadnja leta; organizira se enotno. Ogromno angleško konzumno združništvo ima dve organizaciji, ki pa sta teritorialno deljeni; ena zveza deluje na škotskem, druga v ostalem delu kraljestva. To združništvo tudi v preteklosti nikdar ni bilo razcepljeno, da bi moglo služiti za dokaz Božičevim nazorom. Na Francoskem je kmetijsko združništvo močno razvito, toda vseskozi enotno organizirano. Konzumno združništvo, ki tvori tudi v tem narodu jedro vsega združništva, je bilo več desetletij politično-strankarsko razcepljeno, vendar povoda za razcepljenost niso dali taki politično-strankarski motivi, kakor „na jugu“, temveč raznoličnost pojmovanja gospodarskih nalog združništva. Ena skupina je pripisovala zadrugam namen delovati na uresničenje gospodarskega programa gotove socijalistične stranke in je torej dotična stranka ustvarila lastno združno organizacijo; druga skupina je trdila, da namen zadrugе ne sme biti vezan na gospodarski program gotove socijalistične stranke, temveč da je osobito glede konzumne zadrugе eden in isti interes konzumenta lahko najti pri pristašu vsake politične stranke, vsled česar se mora to združništvo organizirati nadstrankarsko. In tudi ta skupina je ustanovila lastno organizacijo, obe organizaciji pa ste v medsebojnem tekmovanju zašli v boj, ki se ni mnogo razlikoval od onega „na jugu“. Toda na Francoskem ni bilo treba čakati svetovne vojske, da se spozna zmota, ki se je s tem bojem udomačila v združništvu. Znameniti zadrugarji obeh skupin so se trudili že leta in leta, da boj izločijo in obe skupini združijo v nadstrankarsko organizacijo, kar se je doseglo na velikem i velepomembnem zborovanju zastopnikov obeh organizacij leta 1912. Od tega leta naprej tudi Francoska noče več pričati za Božičeve združne nazore.

Nadalje zagovarja Božič obstoj več zvez radi tega, ker imajo šulcedelicevke „drugačen ustroj in drugačne namene“, kakor rajfajznoveke. Zopet nejasen

dokaz površnosti. Božič je nekoč slišal, da imajo šulcedeličevke v Nemčiji, torej v svoji prvotni domovini, drugačne namene; kakor rajfajzenovke, pa misli, da je takó tudi „na jugu“. In vendar ni takó. Šulce-Delič je ustanavljal zadruge za meščanstvo, osobito za rokodelce in obrtnike, Rajfajzen pa za kmete. V tem obstoji pri Nemcih že danes različnost namenov ene in druge zadruge. „Na Jugu“ služi rajfajznovka v pretežni večini kmečkemu prebivalstvu, šulcedeličevka pa istotako — koliko šulcedeličevk imate „na jugu“, ki nimajo vsaj večine kmečkega članstva? Naše šulcedeličevke imajo namen preskrbovati članstvo s cenim kreditom in ker je to članstvo po večini s kmetijskega poklica, tedaj se namen teh zadrug krije z namenom naših rajfajzenovk. Glede ustroja sta te dve zadruzi različni, toda kakor zgodovina kaže, ste obe prav lepo skupaj živeli v eni in isti zvezi. Da bi šulcedeličevke „na jugu“ v primeri z dosedanjim položajem rabile posebne zveze, to menda ne bo držalo, temveč le te rabijo popolnejše revizije in močnejše denarne centrale, mnogokrat morebiti tudi nekaj več zadružnega duha, kakor so ga kazale doslej. Vsega tega pa v popolnejši obliki ne bodo dosegle potom take specializacije, kakor jo predlaga Božič, temveč potom enotne revizijske zveze in potom skupne denarne centrale. Ker rabijo po dosedanjih izkušnjah ravno isto tudi naše rajfajzenovke, zato enotnost zadružne organizacije „na jugu“ ni le dosegljiva, temveč tudi zelo nujno potrebna.

Božič meni, da naj obstoje zveze še nadalje, predlaga pa „prosti odbor“, ki je prešel letos kot „skupen odbor zadružnih zvez“ tudi v resolucijo J. D. S. „Prosti odbor“ je posnet po nemškem vzorcu. Rajfajzenova organizacija je l. 1905 pristopila k Haas-ovi, obdržala pa je na znotraj vso svojo organizacijo, vse svoje posebnosti in vso svojo samostojnost; kot samostojna zveza si je pridobila članstvo v Haasovi skupini. Toda različnost v zadružnih načelih obeh organizacij je bila prevelika, da bi se dala zenačiti, vsled česar ste se l. 1912 sporazumno zopet ločili. Osnoval pa se je pozneje „prosti odbor“ nemškega zadružništva z nalogo interesnega zastopstva v tistih točkah, ki so vsem organizacijam skupne, torej pred vsem v mnogih zakonodajnih in javnoupornih zadevah. Ali bo ta naprava imela posebnih uspehov ali ne, to bo pokazala šele bodočnost. Toda gotovo je, da je nastala iz popolnoma drugačnih razmer, kakor naše zadružno vprašanje. Do konca izvedena zadružna organizacija se da primerjati s poslopjem, ki ima tri nadstropja in sicer: 1. krajevna zadruga, 2. pokrajinska zadružna zveza s potrebno denarno in blagovno centralo in 3. državna zadružna zveza z nalogami revizije in interesnega zastopstva ter državna zadružna denarna centrala, po potrebi tudi državna blagovna centrala. V nemčiji so vsa tri nadstropja izvedena. Osobito glede tretjega nadstropja ima Nemčija mogočne osrednje organizacije za revizijo pokrajinskih zadružnih zvez in za interesno zastopstvo, ima pa tudi v „Pruski osrednji zadružni blagajni“ najvišjo denarno centralo zadružnih zvez, kakor ima zasebni velekapital svoje naravno središče v „nemški državni banki“, ki vrši tam iste naloge, kakor v Avstriji avstroogrška banka. In kako je „na jugu“? Tu niti drugo nadstropje ne posluje tako, kakor bi bilo želeti. Niti blagovne, niti zvezne denarne centrale ne zadoščajo za naše potrebe; na eni strani radi

manjkanja tretjega nadstropja, ki ga naj avstrijsko združništvo dobi še le sedaj z „avstrijsko združno blagajno,“ na drugi strani pa radi odvisnosti našega združništva od strankarsko-političnih stremljenj, vsled česar se razbline naš itak malenkosten kapital na toliko strani, kolikor je strank. Posledica je, da imamo potem povsod nekaj in nikjer nič. Razumljivo je, da nedostatek povsod občutijo, le spomnimo se prav odkritosrčno zadnjih 8 let pred vojsko. Toda če se je vprašalo kogarkoli po vzrokih, vsak je kazal na soseda, češ, ta je kriv, v resnici pa je šel na tem grehu vsakemu del naravnega ali vsaj krušnega očetovstva. To hvala Bogu, danes spoznavamo. In iz tega spoznanja bi naše nadarjeno ljudstvo ne bilo zmožno ustvariti več, kakor ta priprost „prosti odbor“? To vočigled današnjemu duševnemu poletu našega naroda vendarle ni verjetno.

„Na jugu“ danes ne potrebujemo „prostega odbora“, mi potrebujemo več. „Prosti odbor“ bi nam prinesel nekaj novih častnih mest, drugih posebnih dobrot ni videti. Enotna združna organizacija nam pa prinese mnogo več; vse, kar potrebujemo. Božiča spomnim na eno zadevo, ki bi morala njemu kot zvezinemu predsedniku biti posebno pri srcu: Ko bi že imeli enotnost, bi zadrugam celjske zveze danes vkljub vojski ne bilo treba biti brez revizije. Morebiti misli nekdo, da je to malenkost, pa vendarle ni. In takih malenkosti je več, ne samo v Celju, tudi drugod, a bi jih ne bilo treba, da smo enotno organizirani. Zato proč s „prostim odborom“ in z „obupnim odborom“. Ostanimo idealisti! Karkoli imamo „na jugu“ dobrega, vse nam je prinesel idealizem; realizem pa, kakoršnega zagovarja Božič, je delal samo ovire.

b) Enotna denarna centrala.

Da je na Slovenskem enotna združna centrala danes potrebna in mogoča, o tem iz prepričanja nihče več ne dvomi. Splošno se je uvidelo, da denarne centrale dosedanjih združnih zvez vsled razcepljenosti niso mogle nuditi zadrugam tistih koristi, kakor jih zadruge za uspešno poslovanje potrebujejo. Ravnotako se je vedno bolj opažalo, da je treba denarne posle ločiti od združnih zvez in ustvariti za denarno poslovanje posebne zavode. Spojitev denarnih, blagovnih, revizijskih in organizacijskih poslov v eni in isti združni zvezi, ki ima razun tega še prevažno nalogo vseobčnega interesnega zastopstva, je avstrijska posebnost; drugod, osobito v Nemčiji, tega nimajo. Naloga denarne izravnave med zadrugami je tako važna in težavna, da ji je treba popolnoma samostojnega vodstva in uradništva, ki ni vezano ob enem še po drugih istotako važnih in težavnih poslih. Zato je dr. Krek že pred mnogimi leti zahteval ustanovitev združne banke; prvotno vsekakor le za zadruge lastnega tabora. V zadnji dobi pa se zavzema skoraj vsa naša javnost za enotno denarno združno centralo v obliki združne banke kot delniške družbe.

Bil sem vedno nasprotnik take centrale v obliki delniške družbe. Še v svoji lanski spomenici se zavzemam za centralo v obliki zadruge z visoko deležno glavnicó in mnogoletno odpovedno dobo za izstop iz zadruge. Vedno znova se pojavljajoča zahteva po ustanovitvi združne banke v obliki delniške družbe

pa me je napotila do tega, da preštudiram enkrat vprašanje, ali zadruga, ali delniška družba. Obrnil sem se takrat tudi do svojih nekdanjih učiteljev na združni šoli v Darmstadt, do dr. Grabein-a, ki je ugleden nemški pisatelj in odličen uradnik Rajfajzenove organizacije, ter do drja. Geunes-a, ki je danes ravnatelj Haas-ove „Državne zveze nemških kmetijskih zadrug“. Odgovora sta me zelo iznenadila radi tega, ker dr. Grabein na vprašanje, ali se naj pri nas za združno denarno centralo uporabi oblika zadruga ali oblika delniške družbe, z vso odločnostjo priporoča delniško družbo, dr. Geunes pa z še večjo vnemo zadrugo. Odkod tako nasprotujoče si izjave dveh najodličnejših zadrugarjev? To je zopet dalo povoda študirati vprašanje od začetka do konca. Zdi se mi, da se mi je posrečilo najti pravičen odgovor.

Slišali smo, da s pokrajinsko združno zvezo združna organizacija še ni dogotovljena. V naših in v nemških razmerah občuti to najboljše denarna združna organizacija. Združne zveze so organizirane kot zadruga, kreditno podlago istih tvori v prvi vrsti združno jamstvo. Splošno denarno gospodarstvo na velikem denarnem trgu pa je organizirano tako, da zasebni velekapital združnega jamstva ne mara kot kreditno podlago. Zasebne banke kot predstaviteljice zasebnega velekapitala, katerim stoji na Avstrijskem na čelu Avstroogrška banka, združnim zvezam na združno jamstvo ne dovolijo kredita. Radi tega združnim zvezam ni mogoče najti poslovnega stika s svetovnim denarnim trgom. Potreben je bil poseben zavod, ki je urejen tako, da kreditira združnim zvezam na združno jamstvo. V ta namen se je že l. 1895. ustanovila za združništvo v Nemčiji „Pruska osrednja združna blagajna“ z državnim denarjem, ki znaša danes pri tem zavodu 75 milijonov mark; v Avstriji pa se ravno sedaj ustanavlja „Avstrijska združna blagajna“ z državno premoženjsko vlogo 35 milijonov K. Tak zavod z državnim jamstvom je seveda v stanu dobiti za zadruga s svetovnega trga potreben denar. Tam, kjer obstoji tak zavod — tretje nadstropje združne stavbe! —, je uspešno poslovanje pokrajinskih denarnih združnih central, ustanovljenih v obliki zadruga, seveda mogoče; kjer pa takega tretjega nadstropja ni, tam imajo pokrajinske denarne združne centrale, ki so osnovane kot zadruga, vedno neprilike. Geunesova zveza posluje s „Prusko osrednjo združno blagajno“, radi tega Geunes lahko zagovarja denarne združne zveze kot zadruga. Rajfajzenova organizacija je svojčas istotako poslovala s tem zavodom, toda je to poslovanje zopet opustila iz važnih načelnih razlogov. „Pruska osrednja združna blagajna“ je namreč kot državni zavod pričela preveč posegati v avtonomijo zadrug, česar ni mogla trpeti Rajfajzenova organizacija, ki se je vedno borila za zdrava združna načela, med katera spada brezdvomno tudi popolna samostojnost, avtonomnost zadrug, neodvisnost istih od državnih oblasti. Denarna centrala Rajfajzenove organizacije ima obliko delniške družbe. Kreditno podlago take centrale ne tvori združno jamstvo, temveč delniška glavnica in rezerve, kakor pri zasebnih bankah. Denarna centrala Rajfajzenove organizacije vsled svoje vladajočemu velekapitalu prilagodene oblike lahko sama dobi kredit z velikega denarnega trga in ni navezana na umetno tretje nadstropje združne

stavbe. Vsaj doslej se je izključitev obnesla. Če se bo tudi po vojski, ko bodo kreditne razmere v kmetijstvu napete, kakor še niso bile nikdar, to bomo še le videli. Za preteklost pa je Grabeinovo stališče iz navedenih razlogov razumljivo.

V slovenskih razmerah je denarna centrala zadrug skorajda neobhodno potrebna v obliki delniške družbe, dokler nimamo za združništvo osrednje državne denarne centrale. Le-ta se snuje, ko prične poslovati, bodo imele pokrajinske denarne centrale, ki so osnovane kot zadruge, mnogo lažje stališče, kakor so ga imele v preteklosti. Vkljub temu se priporoča tudi za slučaj, da prične poslovati državna združna blagajna, v naših razmerah ustanovitev denarne centrale v obliki delniške družbe. Prvič radi tega, ker je „Avstrijska združna blagajna“ mišljena kot državni zavod. Ako se ne bo posrečilo uveljaviti zadostnega vpliva zadrug na vodstvo in poslovanje zavoda, tedaj bodo pokrajinske združne organizacije postajale tem bolj odvisne od te centrale, čim slabše bodo organizirane. Pokrajinske zveze so veliki zavodi, oblika zadruge je za nje preslaba. Čim močnejše bodo pokrajinske centrale, tem večja bo tudi njihova odporna sila proti morebitnim škodljivim vplivom od katerekoli strani. Drugič se priporoča oblika delniške družbe tudi za dobo prehoda v Jugoslavijo. Kako se bo v Jugoslaviji zidalo združništva tretje nadstropje, se danes še ne ve. Gotovo pa bo prehodna doba v gospodarskem oziru zelo važna in bo vsled tega neobhodno potrebno, da ima naše združništvo takrat močno denarno centralo. Zato se osnuj delniška družba, združna banka.

Toda ne smemo si prikrivati, da bo pri delniški družbi ureditev skoz in skoz demokratične uprave zelo težavna. In vendar je to velevažna točka, ki se jo pri nas še vse premalo upošteva. Najbistvenejši del cele zadruge je v tem, da je slehern, ki hoče biti deležen namena zadruge, član iste in ima kot solastnik podjetja zajamčeno pravico soodločevati pri vodstvu podjetja. Zadruga, ki tega načela ne upošteva, ni več čista zadruka; Jacob jo zelo pravilno označuje „entartete Genossenschaft“. Vsa zgodovina združništva nam kaže, da je sleherna zadruka, ki je začela omalovaževati to načelo, vedno bolj in bolj prehajala na pot, ki vodi od združnega podjetja zopet nazaj k dobičkaželjnemu zasebnemu podjetju, proti kateremu je bila svoj čas ustanovljena. Tista beseda, da ni oblika merodajna, temveč duh, ki vlada v podjetju, je navadno le samotolažba za ljudi, ki že korakajo po napačni poti, oziroma ki se še sploh nikdar niso vživeli in poglobili v bistvo zadruge.

Bistvena združna načela morajo tudi pri poslovanju združne banke tvoriti podlago. Sleherna zadruka, ki hoče biti deležna kreditnega poslovanja združne banke, mora biti delničar bankê. To naj bi bilo prvo načelo, ki bi ga bilo treba pri ustanavljanju tega zavoda upoštevati. Takoj pa se nam pri tem vsiljuje vprašanje, po katerem ključu naj se delnice razdele med zadruge, nadalje kaj bo z istimi zadrugami, ki so se po zadnji emisiji ustanovile ali odločile poslovati z združno banko. Glede slednjih zadrug zadostuje, da se zavežejo vplačati pri prvi novi emisiji ali kakor hitro bodo delnice na razpolago toliko delnic,

kolikor jih po obstoječem ključu odpade na te zadruge. Glede prvega vprašanja — ključ za razdelitev delnic — pa je zopet treba z vso doslednostjo varovati zadružna demokratična načela. Ako bi se ustanovila zadružna banka in bi večino delnic prevzele tri, štiri velike posojilnice, bi to na noben način ne odgovarjalo zadružnim načelom in bi končno tudi ne vodilo do zaželjenega gospodarskega efekta, ker bi taka nedemokratično organizirana banka prejalislej prišla na stališče dobičkaželnega nezadružnega gospodarstva, kakoršnega ravno obsojamo v zasebnem kapitalističnem podjetju. V tem vprašanju je treba velike previdnosti, drugače ne bomo izvršili dobrega, mojstrskega dela, ki naj za dolgo dobo let zadostuje potrebam naroda. Stvar je navidezno težavna in vendar za prepričanega zadrugarja prav enostavna.

Temelj zadružne organizacije tvori zadržnik, oseba, ne kapital. V zadrugi vlada interes osebe, med tem ko interes kapitala le služi. V zasebnem kapitalističnem podjetju je to ravno narobe, tam vlada kapital, odjemalec in prodajalec pa mu služita. Namen takega podjetja je, pridobiti za čim najugodnejše obrestovanje vloženega kapitala čim najvišji dobiček, med tem ko zadružno gospodarstvo ne stremi za kapitalnim dobičkom. Zadruga združuje ali producente, ali konzumente s tem namenom, da se izloči tretjega, ki je pred zadrugo opravljal današnje delo zadruge, ki je torej stopil med producenta in konzumenta kot zasebni podjetnik, kot posredovalec blaga, katerega je producent proizvajal za konzumentovo porabo. Ta tretji ni delal niti iz ljubezni do producenta, niti iz ljubezni do konzumenta, temveč zgolj iz ljubezni do samega sebe, delal je, da pri posredovanju blaga čim največ zasluži. Čim brezvestnejši in dobičkaželnjši je bil ta tretji in čim nevednejša in odvisnejša sta bila producent in konzument, tem večji je bil dobiček zasebnega posredovalca in tem večja je bila gospodarska škoda producenta in konzumenta. Razmerje med obema skupinama — na eni strani zasebni posredovalci, na drugi strani producenti in konzumenti — je postajalo vsled tega vedno bolj napeto in je končno vodilo do prevrata v obliki ustanovitve zadruge, ki je organizacija konzumentov ali producentov z namenom izločiti gospodarsko škodljivega posredovalca ali zasebnega podjetnika. Kar je poprej opravljal zasebni podjetnik, to opravlja danes zadruga kot last zadržnikov, to je producentov ali konzumentov. Potom zadruge producent sam prodaja svoje pridelke in izdelke, konzument sam kupuje svoje potrebščine. Producent prodaja boljše, konzument kupuje ceneje, ker v obeh slučajih odpade tisti prebitek, ki je poprej tekel v žep tretjega, zasebnega posredovalca. To boljše prodajanje ali boljše kupovanje ni dobiček v smislu kapitalnega dobička, kakoršen se pojavlja n. pr. v delniških dividendah. V obeh slučajih nima dobička kapital, temveč oseba naravnost kot producent ali kot konzument. Z zadrugo odpade torej tisti, ki je poprej izrabljajal in oni, ki se je dal izrabljati. Zadruga išče le korist osebe, zadržnika; zadržnik stoji v središču vsega zadruginega delovanja. Zadrugar, ki se tega razmerja ne zaveda, ne more pravilno, zadružno delovati. Zadružno podjetje, ki tega temeljnega načela ne upošteva, je zadružno samo po obliki in ne po duhu, ne po svojem delovanju. In zadružna banka bo takoj v začetku stopila

na pot zasebnega posredovalca, oziroma zasebnega kapitala, ako tega načela ne bo upoštevala že pri svoji prvotni organizaciji.

Po številu zadružnikov kot solastnikov posameznih zadrug je torej treba urediti pri zadružni banki ključ za dodelitev delnic. Čim več članov zadruga šteje, tem več delnic se ji dodeli. Recimo, da se prvotno želi delniška glavnicca dveh milijonov kron v delnicah po 200 K. Za poslovanje z banko se je prijavilo zadrug vsega skupaj z 100.000 člani — jugoslovanske zadruge na Koroškem, Štajerskem, Kranjskem, Goriškem, v Trstu in Istri štejejo ogroglo 200.000 članov! —, tedaj bi na vsakih 10 članov prišla ena delnica po 200 K. Zadruge, ki štejejo 4000 članov, bi vplačale 80.000 K, zadruge z 30-40 članov bi vplačale 400 K. To je brezdvomno v vsakem oziru najpravičnejša ureditev. Na ta način je vpliv zadrug na banko edino pravilno razdeljen, ker se po številu delnic ravna tudi število glasov za glasovanje na občnem zboru. S tako ureditvijo dobi banka v najvažnejši temeljni organizacijski točki zadružni značaj.

Tudi je treba zabraniti svobodno prodajanje delnic, bodisi potom pravil, bodisi potom posebnih med banko in zadrugami sklenjenih pogodb, s katerimi se zadruga kot delničar zaveže, da bo, ako hoče poslovanje z banko prekiniti in delnice oddati, le-te ponudila najprvo banki sami. Še-le, ako bi banka nakup odklonila, je zadrugi dovoljeno delnice prodati poljubnemu kupcu. Taka določba bi zadostovala, ker se pri normalnem razvoju ni bati nenavadno mnogoštevilnega odpadanja zadrug in bi pri takem razvoju banka ponudene delnice zmiraj rada vzela nazaj in jih oddala novim delničarjem. Pri normalnem razvoju bo prirast vedno večji, kakor odpad. Pri nenormalnem razvoju pa itak nihče ne bi imel interesa na kupovanju delnic. Svobodno kupčijo z delnicami je treba na vsak način izločiti ali vsaj zelo omejiti. Samo s takimi odredbami se bo doseglo, da se oblika delniške družbe v tem izjemnem slučaju kolikor toliko prilagodi zahtevam zadružnih organizacijskih načel. Zmiraj je treba misliti na to, da se je oblika delniške družbe uporabila za zadružne namene le radi tega, ker se je s tem v svrhu lažjega poslovanja z velikim denarnim trgom dobil v delniški glavnici stalen garancijski kapital, česar zadružna oblika ne moti v toliki meri. Zadružnik pri zadrugi lahko v smislu postavnih določb poljubno odpove članstvo in delež; pri denarni centrali zadrug pa zahteva interes zadružništva samega, da ostane garancijska podlaga stalna, na spodaj normalno nespremenljiva, samo radi tega se je volila oblika delniške družbe. Te oblike pa se poslužimo brez škode in z uspehom le tedaj, ako smo v stanu zabraniti na ta zavod slehern vpliv zasebnega kapitala, urediti trajno pravično razdelitev delniške glavnice med zadruge in s tem tudi pravično, zadružnim načelom odgovarjajoče razdeliti vpliv zadrug na upravo banke. V to svrho je za dodelitev delnic neobhodno potreben ključ, kakor je bil zgoraj predlagan, razun tega je potrebna čim dalekosežnejša omejitev svobodne kupčije z delnicami.

Toda te v svrhu varovanja zadružnih načel izvršene varnostne naprave bi ostale nepopolne, ako bi se nadalje tudi pri določanju volilne pravice ne ozirali na potrebe naših razmer. O tem pogledu je preteklost našega zadružnega

dela merodajna. Vsestransko priznano dejstvo je danes, da se je vršilo v preteklosti slovensko združeno delo v veliki meri pod vplivom interesov posameznih političnih strank. Ta nedostatek ravno hočemo odstraniti, za tem gre v zadnji dobi ves trud naših združnih voditeljev. Da pa se tozadevno naše želje izpolnijo, je treba najti pravično podlago za skupno delovanje vseh strank v enotni združni organizaciji ali v konkretnem predstoječem slučaju: v enotni denarni centrali. Dosegljivo je to le s proporcijalnim volilnim sistemom. Samo tak volilni način omogoča, da bo vpliv posameznih skupin na poslovanje zavoda vedno tako razdeljen, kakor to odgovarja številni moči posameznih skupin. Krivične majorizacije pri volitvah so izključene; kolikor je kdo delal, toliko bo imel privržencev in toliko tudi vpliva na vodstvo zavoda. Ako bodo voditelji našega združništva pri snovanju skupne denarne centrale ta po zgodovinskih dejstvih stvarno utemeljen nasvet upoštevali, potem je zelo verjetno, da dobi zavod v tej točki močno, zdravo podlago.

Tudi drugod so zadrugarji, ako so se hoteli poslužiti delniške družbe v združne namene, pazili na to, da se je podjetje osnovalo v združnem smislu. Za zgled naj služi samo v obliki delniške družbe osnovana denarna centrala Rajfajzenove organizacije v Nemčiji. Organizacija šteje danes nad 5000 zadrug in se razteza na celo državo. V svrhu olajšanja vsega, osobito pa revizijskega in blagovnega poslovanja se je osnovalo 15 krajevnih združnih zvez, kojih centralo tvorita Generalna zveza v Berolinu in Kmetijska osrednja blagajna (delniška družba) v Berolinu. Poglejmo si nekatere določbe pravil te kmetijske osrednje blagajne!

Člen I. Namen podjetja je: a) bančno in kreditno poslovanje osobito v svrhu denarne zravnave med pridruženimi zadrugami; b) skupno nakupovanje kmetijskih potrebščin in skupno prodajanje kmetijskih pridelkov.

Člen II. Delniška glavica znaša 20 milijonov mark, v delnicah po 1000 mark. Delnice se glase na določena imena. Kot delničarji so pripuščeni: Posamezne osebe, ki so član načelstva ali nadzorstva podjetja, in denarne zadruge, ki a) so osnovane na podlagi združnega zakona kot zadruge z neomejeno zavezo; b) imajo namen, pospeševati razmere članov v gospodarskem in нравstvenem oziru; c) imajo omejen delokrog v smislu Rajfajzenovih načel tako, da ena oseba ne more biti član dveh ali več podobnih zadrug; d) ne pobirajo vstopnine ter dovolijo vsakemu članu le en združni delež, za katerega se plačujejo kvečjemu tako visoke obresti, kakor se jih zahteva v dotični zadrugi za posojila; e) plačujejo le knjigovodji za knjigovodstvene posle primerno odškodnino, ostalim funkcionarjem pa povračajo samo gotove stroške, ki so jih imeli radi zadruge; f) dobička ne delijo, temveč ga zbirajo v nerazdelno združno premoženje (združni rezervni zaklad); g) uredijo knjigovodstvo in poslovanje po navodilih Generalne zveze, se podvržejo reviziji Generalne zveze in njenih podzvez ter tako revizijo vsak čas pripuste. Delničarji se imenoma in z bivališčem zabeležijo v delničarski knjigi podjetja. Prenos delnic je mogoč le z dovoljenjem nadzorništva. Nadzorništvo pa prenos mora dovoliti, ako je dotični delničar izpolnil vse ob-

veznosti napram osrednji blagajni in hoče delnice prevzeti fizična ali pravna oseba v smislu predstojećih določb.

Člen III. Občnega zbora se smejo udeležiti vsi delničarji. Vsaka delnica ima en glas. Zadruga zastopajo pravilno izvoljeni pooblašćenci. Vsak zastopnik lahko izroči pooblastilo drugemu delničarju. Nedelníčar ne more biti pooblašćen. Nadzorništvo se voli na občnem zboru. Za volitev nadzorništva predlaga odbor vsake izmed 15 podzvez listo štirih kandidatov, ki morajo biti odborniki podzvez. Obćni zbor osrednje blagajne voli potem iz vsake liste dva člana v svoje nadzorništvo. To postopanje je potrebno, da pridejo v vodstvo denarne centrale le zadrugarji iz vseh delov države. Voljeni morajo sami biti delničarji ali pa člani kake zadruge, ki je delničar osrednje blagajne. Nadzorništvo se voli na pet let. Isto si voli vsako leto predsednika in dva podpredsednika. Predstojništvo sestoji iz 1—3 članov, ki jih voli nadzorništvo. Upravni svet tvorijo člani predstojništva in ravnatelji vseh podzvez.

Člen V. Mesta članov nadzorništva so častna, brezplaćna mesta. Člani smejo zahtevati le povrnitev potnih stroškov, primerne dnevnine in eventuelno povrnitev škode, povzročene vsled odsotnosti v lastnem gospodarstvu. Isto velja za vse ostale izvoljene.

Člen IX. Podjetje je zadružno in ni proraćunano na kapitalni profit. Zato se sme plaćevati za deležno glavnico kvećjemu dividenda po 4 0/0. Pri morebitnem izžrebanju ali razdružitvi se delničarjem za delnice ne plaća već, kakor nominalna vrednost. Ako bi se rezervni zaklad kdaj razdelil, tedaj imajo do istega pravico le taki delničarji, ki odgovarjajo določbam člana II., točka a) do g), druźbenih pravil. Torej samo zadruga, ki morajo prejeti del rezervnega fonda priložití lastnemu rezervnemu zakladu; ako pa je lastni rezervni zaklad že dosegel v zadružnih pravilih določeno visokost, potem morajo porabiti prejeti del v dobrodelne namene za pospeševanje gospodarskih in npravnostnih koristi svojih zadružnikov. Če pa bi se nameravalo kmetijsko osrednjo blagajno spremeniti v drugo obliko in bi radi tega bila formalno potrebna razdružitve delniške druźbe, tedaj se druźbino premoženje vobće ne razdeli, temveć preide isto na novo druźbo, ako se le-ta ustanovi s takim namenom in poslovnim delokrogom, kakor ga ima Kmetijska osrednja blagajna in ako sprejme nova druźba glede razdelitve premoženja v svoja pravila ravno take določbe, kakor jih ima v tem oziru ta osrednja blagajna.

To so glavne in najznaćilnejše določbe. Kakor vidimo, v teh pravilih ni nikakega ključa za dodelitev delnic. Stvar me je zanimala in sem se zopet obrnil do drja. Grabeina, ki mi je odgovoril s pismom z dne 27. septembra 1918. Pravi, da Rajfajzenova denarna centrala za dodelitev delnic nima ključa, zato je postopala v različnih ćasih različno. Tako je enkrat veljalo načelo, da se delnice dodele po visokosti zadrugam dovoljenih kreditov. Toda to se ni obneslo, ker je bilo vedno dovolj zadrug, ki niso rabile kredita. Lani se je delniška glavnica povišala od 10 na 20 milijonov mark. Pri tej priliki se je vršila dodelitev po načelu, da imej vsaka izmed približno 4000 denarnih zadrug pet delnic; pri tem

pa se od slučaja do slučaja lahko določi za mlajše in manjše zavode manjše, za stare in velike zavode večje število delnic. Tako dr. Grabeinovo poročilo. Takoj omenim, da je taka dodelitev mogoča v Rajfajzenovi organizaciji, ker so tam res včlanjene le kmečke rajfajzenovke, med katerimi glede velikosti zadrug niti zdaleka ni takih razlik, kakor med našimi čistimi rajfajzenovkami in med posojilnicami Mihael Vošnjakovega ustroja. Statistika Rajfajzenove organizacije v Nemčiji izkazuje za l. 1914 med 4421 posojilnicami samo 48 zavodov z bilančnim stanjem nad en milijon in še med tem jih je krog 40, ki so en milijon komaj za malenkost prekoračile. Med našimi posojilnicami pa imamo — brez Dalmacije — danes krog 60 posojilnic z nadmiljonskim bilančnim stanjem, toda med temi bilance celo z več, kakor 30 milijoni. Z bilančnim stanjem nad 5 in nad 10 milijonov jih je cela vrsta. Ostalih manjših posojilnic bo nekoliko sto. Torej čisto drugačno razmerje, kakor pri Rajfajzenovi organizaciji, vsled tega tudi čisto drugačne razmere, ki prihajajo pri snovanju zadrugne banke v pošteveh.

Pravila za denarno centralo Rajfajzenove organizacije je sestavljal mojster Rajfajzen sam. To se tudi precej vidi. Zavod posluje že pol stoletja. Zasnovan je tako, da ga zasebni kapital nikdar ne more dobiti v svojo oblast; izključene so pa tudi nenaravne majorizacije, n. pr. da bi manjšina v organizaciji združenih zadrug dobila oblast nad večino zadrug. Zasluga je to mojstra Rajfajzena. Pred 50 leti so bili zadrugni pojmi še dokaj nejasni, nerazviti, toda Rajfajzen je že obvladal vse podrobnosti do pičice, kar citirana pravila čisto jasno dokazujejo. Danes, ko je zadrugno pojmovanje splošno postalo jasnejše, bi bila sramota, ako bi se pri snovanju podobnega zavoda ne našlo prave poti. Sramota bi bila za organizatorje, ako bi ustanavljali zadrugno banko, ustanovili pa čisto navaden kapitalističen zavod. Ne samo sramota, bila bi to za naše zadrugništvo tudi strašna škoda, strahovita ovira za ves nadaljni razvoj. Zato pozor!

Denarna centrala v obliki delniške družbe je mogoča tako, da zavod popolnoma ustreza zadrugnim načelom, zadrugnim zahtevam. Ako pa bi snovatelji mislili, da naloge z delniško družbo v zahtevanem zadrugnem smislu ne morejo izpeljati, potem je bolje uporabiti obliko družbe z omejeno zavezo, ki pa jo je zopet treba zasnovati z upoštevanjem temeljnih zadrugnih načel, kakor je nasvetovano za delniško družbo. Ako bi snovatelji mislili, da tudi z družbo z omejeno zavezo ne gre, tedaj preostane le zadruga. Za ta slučaj pa se mora zahtevati visok deležen kapital in čim najdaljši odpovedni roki za izstop iz zadrugne ali za odpoved deležev. Tudi na taki podlagi se da zasnovati pri pravilnem postopanju močan in zdrav zavod. Bodi omenjeno, da ima največji denarni zavod Bavarske čisto zadrugno obliko in čisto zadrugno upravo.

(Dalje prihodnjič.)

≡≡≡ Zadružni in gospodarski pregled. ≡≡≡

Jugoslavija in poštna hranilnica. Dunajske poštne hranilnice seveda ne moremo deliti in na nas odpadajoči del prenesti v Jugoslavijo. Toda naše ljudstvo, kolikor ga je živelo v monarhiji, je že bilo navajeno na tako napravo. In bilo je menda tudi zadovoljno, ker ni bilo proti poštni hranilnici skoraj nikdar slišati pritožb. Nasprotno, ljudstvo se je n. pr. čekovnega prometa poštne hranilnice celo prav rado posluževalo, ker je bilo tozadevno poslovanje dokaj enostavno in ceno. Že radi tega, ker se je narod na tako napravo navadil in jo poznal kot nekaj koristnega, je zadeva za Jugoslavijo važna in jo treba takoj urediti; kajti nobena stara naprava, ki je ljudstvu ugajala, ne sme ostati brez nadomestila. Poštna hranilnica je mnogo storila za pospeševanje varčnosti; posebne zasluge pa ima za čekovno poslovanje (plačevanje brez gotovine), kar je v narodnem gospodarstvu velike važnosti. Posebne važnosti pa je tak zavod za državo. Država sama je največji podjetnik in stalno potrebuje zaslombe v močnem denarnem zavodu. V Avstriji je poštna hranilnica že dolgo vrsto let igrala pri vseh državnih transakcijah vodilno vlogo. Seveda je pri tem varovala koristi države, med tem ko zasleduje privatna banka le lasten dobiček. Demokratična Jugoslavija ne bo mogla biti brez takega podjetja. Ustanovitev jugoslovanske poštne hranilnice spada med prve gospodarske naloge prehodne dobe. Narodno viječe naj s predpripravami takoj začne. V predpripravljalnih posvetovanjih naj se zasliši tudi mnenje zastopnikov kreditnega zadruženstva. V Avstriji sicer ni bilo med poštno hranilnico in zadruženstvom nikdar resnih diferenc. Nasprotno, izkazalo se je celo kot možno, da je poštna hranilnica dala zadružnim organizacijam proti zastavi vrednostnih papirjev večje svote na razpolago.

S.

Zadružno šolanje je za nadaljni razvoj zadruženstva največje važnosti. Kmečko prebivalstvo je k zadružnemu mišljenju treba

neprestano vzgojevati in temu zadružnemu vzgojevanju morajo posvetiti zadružne zveze velik del svojega delovanja. Le tako je bilo mogoče vzdržati delo v zadrugah tudi med vojsko in nadomestiti vpoklicane z drugarje z novimi močmi, mnogokrat z ženskami. Toda še bo treba mnogo vzgojevalnega dela. V vsaki zadrugi moramo vzgojiti skupino zadružnikov, da imamo vsak trenotek za kakoršnokoli izgubo v vodstvu zadruga na razpolago izvežbanega namestnika. Posebno važno je to za mesto knjigovodje ali računarja, potem za načelnika, za blagajničarja in za predsednika nadzorstva. Začnimo tudi boj proti lahkomišelnim mlačnostim premnogih zadružnikov. Mnogi so pristopili v zadrugo iz kakoršnegakoli zunanjega razloga, radi posojila, radi boljšega vnovčevanja pridelkov, radi cenejšega kupovanja potrebščin itd. Poučujmo jih, da bodo še le tedaj v celoti gospodarsko svobodni, ako se v malenkostih prostovoljno podvržejo vsem navidezno prisilnim določbam zadrug. Vzbuhati v širokih vrstah zadružnikov to spoznanje, to je v bodoče najvažnejša naloga zadružnih zvez. V to svrhu bo treba zadružno časopisje temeljito spopolniti in razširiti. Vsaj vsi člani načelstva in nadzorstva zadrug morajo list čitati, pa tudi vsi oni, ki jih vzgajamo za vodilna mesta v zadrugi. To je minimum, kar moramo čimpreje doseči. Skrbeti bo treba za poljudne spise o zadružništvu. Posebno mnogo pa bo treba delati s prirejanji poučnih zborovanj in poučnih tečajev. Čim več zadružna organizacija za zadružno vzgojevanje žrtvuje časa in dela, tem večja bo korist. Tako delo, ako je v pravih rokah, ne ostane brez plachila.

S.

Preskrbovanje z mlekom zadružnim potom. V mnogih angleških mestih so konzumne zadruga prevzele tudi nalogo preskrbovati svoje članstvo z mlekom in seveda pri tem ne smejo prekoračiti maksimalnih cen, ki jih določajo posebne kontrolne komisije za živila. Konzumne zadruga samoobsebi razumljivo maksimalnih cen

tudi nikdar niso prekoračile, temveč prodajajo mleko skoraj povsod celo pod maksimalno ceno. V mestu Plymouth pa je komisija na pritisk zasebnih trgovcev maksimalno ceno za mleko povišala. Zastopniki konzumnih zadrug v tej komisiji so proti povišanju ugovarjali in izstopili iz komisije. Nekemu časnikarju to ni šlo v glavo in obrnil se je do uglednega trgovca z vprašanjem: „Ako more konzumna zadruga prodajati mleko za nižjo ceno, zakaj bi tega trgovci ne mogli storiti?“ In trgovec je odgovoril: „Konzumne zadruge imajo lastna kmetijska posestva, česar mi nimamo. Zadruge si torej lahko pridobe take množine mleka in po taki ceni, da trgovci konkurence ne morejo vzdržati.“ Zadrugi list „Producer“ pristavlja k temu: „Tako je! Dobiček od tega pa imajo organizirani konzumentje!“ S.

Zveza švicarskih konzumnih zadrug v Baslu je štela koncem 1917 435 članic. Promet je znašal blizu 100 milj. frankov. Število uslužbencev je bilo 694 in ni nobeno zasebno podjetje tako dobro skrbelo za nastavlence, kakor zveza. Organizacija ima celo vrsto lastnih podjetij. Tiskarna je izvršila del za 321.000 frankov. Stavbeni oddelek je izvršil obširna naročila za 47 članic. Kemični laboratorij je izvršil v minulem letu 1265 naročil. Oddelek za prženje kave je oddal 445.000 kg pražene kave. Čevljarska tovarna je izdelala v letu 1917 nad 90.000 parov čevljev. Zveza se je pričela po angleškem vzorcu baviti tudi z kmetijsko produkcijo. Začetkom l. 1917 je imela dve posestvi, tekom leta je zopet dokupila dve kmetiji v skupnem obsegu 149 ha. Bavi se z živinorejo in mlekarstvom, razun tega dado posestva mnogo krompirja, zelenjave in lesa. Nadalje je zveza udeležena z velikim kapitalom pri mnogih mlinskih podjetjih, pri švicarski delniški družbi za uvoz mesnih izdelkov, pri neki tovarni za sodavodo in raznih drugih podjetjih. Zveza izdaja 5 zadrugnih listov, 3 v nemškem, 1 v francoskem in 1 v italijanskem jeziku. Nemški poljudni zadrugi list je v celem letu 1917 štel 5,816.000 izvodov.

Zadružne klavnice na Danskem spadajo med prave zadružne čudeže. V osemdesetih letih je Nemčija prepovedala nadaljnje uvažanje živih svinj iz Danske. Dežela, ki sprejema iz svinjereje največje dohodke, je prišla stem v veliko zadrego. Morala je misliti na izvoz drugam. Kam? V London, toda tja gre le mrtvo blago. Zasebna trgovina se je takoj lotila izvoza svinjskega mesa na Angleško. Ampak Danec ne trpi zasebne trgovine. Že l. 1887. se je ustanovila prva zadružna klavnica. Danes jih je 43. Danski poročevalec Eskildsen pravi, da je danes le malo svinj na Danskem, ki uidejo „zadružnemu nožu“. L. 1915. se je zaklalo v teh klavnica 2,018.767 svinj v vrednosti 245 milijonov danskih kron (= 1.32 K avstrijske veljave iz mirnega časa). Tak ogromen dohodek v tej mali državi samo iz svinjereje! Članov so šteje zadružne klavnice okroglo 145.000, torej precej vse tiste danske posestnike, ki rede več svinj, kakor jih porabijo v lastnem gospodarstvu. Zadružne klavnice pospešujejo svinjerejo in skrbje za čim najboljše vnovčevanje. Primorejo torej, da ima danski narod od svinjereje najvišji dohodek, ki je sploh mogoč. Največja danska zadružna klavnica je menda ona v mestecu Odense. Zakolje vsak teden 2000 svinj, razun tega pa še mnogo govede. Usmrčenje, razrezanje in čiščenje se vrši mehanično, torej s stroji. Za izdelovanje klobas so na razpolago najboljši stroji. Klavnica ima poseben oddelek za pripravljanje mesnih konzerv in mesnega ekstrakta; ima nadalje lasten vodovod in lastno izdelovalnico za led. Končno ima poseben oddelek za izdelovanje krmil za svinje in kuretnino. Danske zadružne klavnice spadajo med največja podjetja v deželi. S.

O finskem zadružništvu med revolucijo pripoveduje ravnatelj oddelka za propagando finske osrednje nakupne družbe zanimive stvari, kakor poročajo razni inozemski časopisi. Revolucija se je počela z generalnim štrajkom, katerega so se udeležili tudi uslužbenci zadrug. Štrajk je trajal en teden, nato pa mnogo delodajalcev delavcem ni hotelo več dati posla. Finska

osrednja (zadružna) nakupna družba je nastavljence sprejela zopet v službo, ni pa priznala ljudskega komisarijata, vsled česar je bila s 1. marcem t. l. proglašena za državno last. Vodstvo je prevzel poseben ljudski komisar. Vse zaloge je država zaplenila. Prevzemanje blaga se je početkoma vršilo v popolnem redu, pozneje pa, ko se je revolucija začela bližati h koncu, je postalo uprav roparsko. Rudeči gardisti so blago kratkoma jemali za cene, s katerimi mnogokrat niti polovica nakupne cene ni bila krita. Mnogo zalog, ki jih ima osrednja nakupna družba po celi Finski, je bilo na ta način oropanih, osobito na jugu dežele. Godilo se je to tem lažje, ker so si delavci, ki so uslužbeni pri družbi, v mnogih slučajih po ruskem vzorcu volili vodstvo iz lastnih vrst. Pa tudi mnogo posameznih zadrug je bilo na ta način oškodovanih, ne samo meščanskih, temveč tudi delavskih, socialističnih. Osobito proti koncu revolucije, ko gibanje ni vodila kaka višja enotnejša misel, temveč zgolj veselje na neredu. Rudeči gardisti so tudi radi zažigali plosinja in cele vasi. V nekem takem slučaju je izgubila samo ena konsumna zadruga premoženja za več kakor pol milijona kron, posamezne zadruge isto tako visoke zneske. Izguba preti tudi radi tega, ker je bil v revolucijski dobi izdan poseben papirnat denar, o katerem še ni gotovo, ali bo našel kritje. Poročevalec sodi, da bo pogubljenih vsled dogodkov v revolucijonarni dobi mnogo zadrug, o osrednji družbi pa upa, da se bo vzdržala vkljub veliki škodi. S.

Mednarodni zadružni blagovni promet je bil že pred vojsko predmet mnogim zadružnim razpravam, osobito na mednarodnih zadružnih kongresih in raznih drugačnih posvetovanjih mednarodnih zadružnih organizacij. Med vojsko to zanimanje ni zaspalo. Nasprotno, postalo je celo prav aktualno in to radi tega, ker se je pričelo na Ruskem kmetijsko zadružništvo osobito po revoluciji močno razvijati. Ogromne konsumne zadružne organizacije na Angleškem namreč mislijo, da je prišel sedaj pravi čas, da se upelje mednarodni zadružni blagovni

promet — za enkrat med Anglijo in Rusijo — v velikem. Ruske zadružne organizacije bi dajale angleškim konzumnim zadrugam kmetijske pridelke, angleške konzumne zadruge pa bi pošiljale v Rusijo razno kolonialno blago, nadalje obleko, čevlje, železo, milo itd. Angleške konsumne zadruge imajo za to blago lastne tovarne, imajo tudi v prekmorju lastna posestva za pridelovanje kave in čaja, imajo lastno trgovsko brodogradnjo. Angleške in ruske zadružne organizacije so že uredile v Londonu poseben informacijski urad s posebnim že nad leto izhajajočim listom „The Russian Co-operator“ („Ruski zadrugar“), da se pospeši misel mednarodnega zadružnega blagovnega prometa ne samo med Rusijo in Angleško, temveč sploh med Rusijo in zapadnimi industrijskimi državami, kjer rabijo konsumne zadruge industrijskega delavstva velike množine kmetijskih pridelkov. Pri tej priliki bodi omenjeno, da je angleška zadrugna nakupna centrala pričela to misel praktično izvajati že l. 1909. Kupila je takrat od tujezemskih zadružnih organizacij blaga za 253.000 K; ta promet je naslednja leta stalno naraščal, vključno vojski. S.

Zadružništvo na Švedskem se je začelo v velikem razvijati po l. 1900. Vlada ga ne pospešuje s podporami, a mu vedar priznava veliko bodočnost, kar je dokazala z obširnimi statističnim delom v letih 1911 do 1913, ki je letos izšlo. Je to menda doslej od vseh narodov najboljša zadružna statistika. Delo obsega: 20 strani kazala, 106 strani švedskega spisa, 13. strani francoskega spisa in 465 strani statistike. Zadruga je bilo 5078 začetkom 1911 in 6594 koncem 1913. Najvažnejše vrste koncem 1913 so: 2253 stavbenih in stanovanjskih, 1045 kmetijskih nakupnih, 1024 konzumnih in 558 mlekerskih zadrug. Na vsakih 10.000 prebivalcev 12 zadrug. Zveza vseh zadrug je „Kooperativa förbundet“. V statistiki je obdelanih 633 konzumnih zadrug, 183 jih je v mestih 450 na kmetih. Štejejo 125.000 članov. Število vseh uslužbencev 1711. Nadalje navaja statistika 25 zadružnih pekarij z 9144 člani, 7 zadružnih klavnic z 2500 člani; 15 zadružnih gostilen, pravzaprav

jedilnic ali kuhenj z 1400 člani, 18 delavskih produktivnih zadrug z približno 2000 člani.

S.

Za pospeševanje zadrugištva v Nemčiji. Osrednja zveza nemških konzumnih zadrug v Nemčiji je na letošnjem zadrugišnem kongresu razpravljala o pripomočkih za pospeševanje zadrugištva in je v tem oziru stavila konkretne predloge za spopolnitev postavodaje in glede obdačenja zadrug. Nadalje je bil sprejet predlog z sledečimi zahtevami: 1. V vseh javnih knjižnicah, ki stoje pod vplivom države, dežel ali občin, se mora urediti „oddelek za slovstvo v zadrugištvu“. 2. Izdaja naj se enotna statistika za zadrugištvo cele države z sledečimi rubrikami: Število zadrug, vrsta zadrug, način zaveze, število zadrugišnikov, pripada h kateri zadrugišni zvezi, promet oziroma izkupiček oziroma prejemki za izvršeno delo in vse glavne številke letnih računskih zaključkov. Statistika se mora sproti čimnajhitreje obdelati in objaviti 3. Država mora na vseh univerzah in visokih šolah urediti stolice in seminarje za zadrugištvo.

S.

Nemške zadruge v baltičkih provincah in na Ruskopolskem. Nemci so zelo hiteli z ustanavljanjem nemških zadrug v nekdanjem ruskem od Nemcev zasedenem ozemlju. Na Ruskopolskem so pričeli z organizacijo že v jeseni l. 1915. Ustanovili so tam do danes blizu 200 zadrug, med temi največ posojilnic. Zadruge so združene v „Zvezi nemških zadrug na Poljskem“ s sedežem v Lodzu. Organizacija ima tudi lastno zadrugišno banko kot denarno centralo. Za baltičke province se je ustanovila „Zveza baltičkih zadrug“, ki pa šteje še-le krog 20 članic. Obe zvezi sta bili dne 3. julija t. l. sprejeti kot članici v „Državno zvezo nemških kmetijskih zadrug“ v Berlinu. Nemci trde, da je na Ruskopolskem krog 700.000 Nemcev in upajo, da se bo tamkajšnja nemška zadrugišna organizacija vsled tega še močno razširila.

S.

Vabilo na redni občni zbor

Hranilnice in posojilnice v Podčetrtku, registrovane zadruge z neomejeno zavezo, ki se bo vršil v nedeljo dne 17. novembra 1918 ob 3. uri popoldne v prostorih g. Matevža Pajk v Zmenem.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Poročilo nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1917.
4. Poročilo o izvršeni reviziji.
5. Volitev načelstva.
6. Volitev nadzorstva.
7. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure pozneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.

Vabilo na redni občni zbor

Hranilnice in posojilnice v Horjulu, registrovane zadruge z neomejeno zavezo, ki se bo vršil dne 17. novembra 1918 ob 3. uri popoldne v Horjulu h. št. 94.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Poročilo nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1917.
4. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure pozneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih zadrugišnikov.

Vabilo na redni občni zbor

Kmetijskega društva v Horjulu, registrovane zadruge z omejeno zavezo, ki se bo vršil dne 24. novembra 1918. ob 4. uri popoldne v lastnih prostorih.

Dnevni red:

1. Poročilo načelstva.
2. Poročilo nadzorstva.
3. Odobritev rač. zaključka za l. 1917.
4. Volitev načelstva.
5. Volitev nadzorstva.
6. Slučajnosti.

Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure pozneje na istem mestu in po istem dnevnem redu drug občni zbor, ki bo veljavno sklepal ne glede na število navzočih članov.